

प्रदेश लोकमार्ग ऐन, २०७५

प्रमाणीकरण मिति

२०७६।१।२२

प्रस्तावना : जनतालाई सुरक्षित यातायातको सुविधा तथा आर्थिक हित कायम राख्नको लागि प्रदेशको अधिकार अन्तर्गत रहेका वा हस्तान्तरण भई आउने लोकमार्गहरूको वर्गीकरण गरी तिनीहरूको निर्माण, पुनर्निर्माण, संभार, विस्तार, संरक्षण, सम्बर्धन, स्तरोन्नति वा सुधार गर्न आवश्यक पर्ने जग्गा प्राप्त गर्न र सडकको उचित व्यवस्थापन एवं नियमन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा १९७ बमोजिम सुदूरपश्चिम प्रदेशको प्रदेश सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ** : (१) यस ऐनको नाम “प्रदेश लोकमार्ग ऐन, २०७५” रहेको छ ।

(२) यो ऐन प्रदेशभर लागू हुनेछ ।

(३) यस ऐनको परिच्छेद-४ प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको मितिदेखि तोकेको ईलाका वा क्षेत्रमा प्रारम्भ हुनेछ र अरू दफाहरू तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछन् ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) “प्रदेश लोकमार्ग” भन्नाले कसैको निजी भोगचलनमा नरहेको दुई वा दुई भन्दा बढी जिल्ला जोड्ने वा प्रदेशको पूर्व पश्चिम वा उत्तर दक्षिण फैलिएका वा रणनीतिक सडक लाई जोड्ने हाल रणनीतिक सडक सञ्जालमा नपरेका विगतका फीडर सडक, प्रदेश सहायक मार्ग र विशेष महत्त्वका सडकहरूलाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो सडकमा पर्ने सबै किसिमका पुल, कज्वे, कलभर्ट, साईकल मार्ग, फूटपाथ र सडक सुरक्षाका लागि बनाइएका संरचना वा चिन्ह वा संकेत सहित सडकमा निर्मित रोड फर्निचर वा सडक बत्ती वा अन्य संरचनालाई समेत जनाउँछ ।

(ख) “प्रदेश सहायक मार्ग” भन्नाले राष्ट्रिय लोकमार्गबाट स्थानीय तहको केन्द्र जोड्ने सडक वा प्रदेश लोकमार्गबाट स्थानीय तहको केन्द्र जोड्ने सडक वा प्रदेश राजधानीबाट स्थानीय तहको केन्द्र जोड्ने सडक वा जिल्ला सदरमुकामबाट स्थानीय तहको केन्द्र जोड्ने सडक वा दुई वा दुईभन्दा बढी स्थानीय तहको केन्द्र जोड्ने सडक सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो सडकमा पर्ने सबै किसिमका पुल, कज्वे, कलभर्ट, साईकल मार्ग, फूटपाथ र सडक सुरक्षाका

लागि बनाइएका संरचना वा चिन्ह वा संकेत सहित सडकमा निर्मित रोड फर्निचर वा सडक बत्ती वा अन्य संरचनालाई समेत जनाउँछ ।

- (ग) “विशेष उद्देश्यका सडक” भन्नाले प्रदेश सरकारको निर्णयबाट तोकिएका महत्त्वपूर्ण औद्योगिक केन्द्र, बजार केन्द्र, धार्मिक, शैक्षिक ऐतिहासिक, पर्यटकीय, विशेष कृषि उत्पादन तथा अन्य विशेष महत्त्वको क्षेत्र जोड्ने वा विशेष उद्देश्य पूरा गर्न निर्माण गरिएका सडक सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो सडकमा पर्ने सबै किसिमका पुल, कज्वे, कलभर्ट, साईकल मार्ग, फूटपाथ र सडक सुरक्षाका लागि बनाइएका संरचना वा चिन्ह वा संकेत सहित सडकमा निर्मित रोड फर्निचर वा सडक बत्ती वा अन्य संरचनालाई समेत जनाउँछ ।
- (घ) “सडक सीमा” भन्नाले प्रदेशको अधिकारक्षेत्र भित्र पर्ने प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक र त्यस्तो सडकको केन्द्र रेखाको दायाँबायाँ दफा ३ बमोजिम तोकिएको जग्गाको क्षेत्र सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) “जग्गा” भन्नाले जुनसुकै जग्गा सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो जग्गामा रहेको टहरा, घर, महल, पर्खाल, रुख, इत्यादि र सोसँग स्थायी रूपले जोडिएको संरचना समेतलाई जनाउँछ ।
- (च) “स्थानीय अधिकारी” भन्नाले प्रदेश सरकारले तोकेको अधिकारी सम्झनु पर्छ ।
- (छ) “प्रदेश” भन्नाले सुदूरपश्चिम प्रदेश सम्झनु पर्छ ।
- (ज) “मन्त्रालय” भन्नाले सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “निर्देशनालय” भन्नाले मन्त्रालय अन्तर्गतको यातायात पूर्वाधार निर्देशनालय सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “पूर्वाधार विकास कार्यालय” भन्नाले मन्त्रालय, निर्देशनालय अन्तर्गतको पूर्वाधार विकास कार्यालय सम्झनु पर्छ ।
- (ट) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
- (ठ) “प्रकोप” भन्नाले प्रचलित कानूनमा परिभाषित गरे अनुसारको प्राकृतिक वा मानव सिर्जित प्रकोप सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

प्रदेश लोकमार्गको वर्गीकरण, सडक सीमा र जग्गा प्राप्ति

३. प्रदेश लोकमार्गको वर्गीकरण तथा सडक सीमा : (१) प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी प्रदेशको अधिकारभित्र पर्ने सबै सडकको देहाय बमोजिम वर्गीकरण गरी त्यस्तो सडकको केन्द्ररेखादेखि दायाँ बायाँ दुबैतिर उपदफा (२) बमोजिम सडक सीमा तोक्नेछ :-

- (क) प्रदेश लोकमार्ग,
- (ख) प्रदेश सहायक मार्ग,
- (ग) विशेष उद्देश्यका सडक ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको सडकको केन्द्र रेखादेखि दायाँ बायाँ दुवैतिर तराईको हकमा एकतीस मिटरमा नबढाई, पहाड र भित्री मधेशको हकमा छब्बीस मिटर नबढाई र खण्ड (ख) बमोजिमको सडकको केन्द्र रेखादेखि दायाँ बायाँ दुवैतिर तराईको हकमा छब्बीस मिटरमा नबढाई, पहाड र भित्री मधेशको हकमा एक्काइस मिटर नबढाई सडक सीमा तोक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (क) र (ख) बमोजिम बाहेकका अन्य सडकको सीमा प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोक्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१) र (२) बमोजिमका एकै किसिमको सडकको सम्पूर्ण लम्बाईमा पनि भौगोलिक स्थिति (टोपोग्राफी) र बस्तीको कारण वेग कम गर्न वा पुल तथा पुलको वरपर नदीको तटबन्ध सुरक्षाको लागि चार किल्ला खोली आधार र कारण समेत उल्लेख गरी आवश्यक सडक सीमा तोक्न सक्नेछ ।

४. तोकिएको फासलाभिन्न भवन, संरचना आदि बनाउन निषेध गरिने : (१) दफा ३ बमोजिम तोकिएका सडकसीमाबाट र सडकसीमा नतोकिएका अन्य सडकको हकमा उक्त सडकको किनाराबाट ६/६ मिटरमा नबढ्ने गरी प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको सीमाभिन्न पर्खाल बाहेक अन्य कुनै किसिमको स्थायी बनौट (स्ट्रक्चर) वा भवन कसैले निर्माण गर्न नपाउने गरी निषेध गरिनेछ ।

तर नगर विकास सम्बन्धी योजना लागू भएको क्षेत्रमा तत्सम्बन्धी प्रचलित नेपाल कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सडक सीमा तोकेको सम्बन्धमा आवश्यकता अनुसार सञ्चार माध्यमबाट समेत सूचना जारी गर्न सकिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम निषेध गरिएको फासलाभिन्न कसैले कुनै किसिमको स्थायी वा अस्थायी बनौट वा भवन निर्माण गरेमा त्यस्तो संरचना वा भवन मन्त्रालय वा निर्देशनालय वा कार्यालयको आदेशले तत्काल भत्काउन सकिनेछ । मन्त्रालय वा निर्देशनालय वा कार्यालयले त्यस्तो संरचना वा भवन भत्काउँदा लागेको खर्चसमेत सम्बन्धित व्यक्तिबाट तोकिए बमोजिम भराउन सक्नेछ ।

५. लोकमार्ग र सडक सीमाको निमित्त जग्गा प्राप्त गर्न सकिने : प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडक निर्माण, पुनर्निर्माण, विस्तार, सुधार, स्तरोन्नति, मर्मत संभार गर्न वा सडक सीमाको निमित्त आवश्यक जग्गा प्राप्त गर्नु परेमा प्रदेश सरकारले जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम जग्गा प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-३

प्रदेश लोकमार्गको रेखदेख, संभार र अन्य व्यवस्था

६. सडक निर्माण, विस्तार वा सुधार गर्दा वा प्रकोप व्यवस्थापन गर्दा आवश्यक जग्गा अस्थायी रूपमा अधिग्रहण गर्न सकिने : (१) कुनै प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकको निर्माण, मर्मत, विस्तार वा सुधार गर्ने काम वा कुनै किसिमको प्रकोप व्यवस्थापनको काम पूरा नभएसम्म देहायको कामको लागि मन्त्रालय वा निर्देशनालयले कुनै जग्गा अस्थायी रूपले अधिग्रहण गर्न सक्नेछ :-

(क) त्यस्तो सडकको निर्माण, मर्मत, विस्तार वा सुधार गर्न वा प्रकोप व्यवस्थापनका कामहरू गर्न आवश्यक निर्माणका सर-सामान उपकरण राख्न वा त्यस्तो निर्माण विस्तार वा सुधार सम्बन्धी कार्यको रेखदेख वा नियन्त्रण गर्ने, व्यक्तिहरू बस्ने घर, कटेरो बनाउन,

(ख) त्यस्तो सडकको निर्माण, मर्मत, विस्तार वा सुधार गर्ने कार्य वा प्रकोप व्यवस्थापनका कामको सम्पन्न नभएसम्म त्यस्तो सडकबाट हुने आवागमन चालु राख्न वा निर्माण पूरा नभएसम्म सो सम्बन्धी सरसामान वा उपकरण ओसार पसार गर्न आवश्यक पर्ने अस्थायी किसिमको छुट्टै सडक बनाउन ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित कामको लागि विशेष परिस्थिति परेमा बाहेक देहायको घर जग्गा अधिग्रहण गर्न हुँदैन:-

(क) कुनै व्यक्तिले आफ्नो वासस्थानको निमित्त प्रयोग गरी राखेको घर वा टहरा,

(ख) देवस्थल, स्कूल, अस्पताल, धर्मशाला वा अनाथालयको निमित्त प्रयोग भईरहेको जग्गा ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम अधिग्रहण गरेको जग्गा जुन कार्यको निमित्त अधिग्रहण गरिएको हो सो कार्य सम्पन्न भएपछि त्यस्तो जग्गा सम्बन्धित जग्गावाला वा निजको हकवालालाई फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

७. अधिग्रहण गरिने जग्गाको क्षतिपूर्ति र त्यसको निर्धारण : (१) देहायको अवस्थामा बाहेक दफा ६ बमोजिम आवश्यक जग्गा अधिग्रहण गर्दा कुनै क्षतिपूर्ति दिइने छैन :-

(क) कुनै घर, टहरा वा संरचना सहित कुनै जग्गा अधिग्रहण गरेकोमा त्यस्तो घर, टहरा वा संरचनाको धनीले सो घर, टहरा वा संरचना उपभोग गर्न नपाए बापतको क्षति,

(ख) बालीनाली लगाउने समय नाघ्ने गरी कुनै जग्गा अधिग्रहण गरिएमा त्यस्तो बालीनाली लगाउन नपाए बापत सम्बन्धित जग्गावालाले व्यहोर्न परेको नोक्सानी,

(ग) अधिग्रहण गरिएको जग्गामा कुनै अस्थायी सडक बनाएको वा निर्माणका सरसामान राखेको फलस्वरूप सो जग्गालाई अधिग्रहण गर्दाको स्थितिमा ल्याउन त्यस्तो जग्गा फिर्ता पाउने व्यक्तिले व्यहोर्न पर्ने जति रकम ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको क्षतिपूर्तिको रकमको निर्धारण देहाय बमोजिम गरिनेछ:-

(क) निर्देशनालय वा कार्यालय र सम्बन्धित जग्गा धनीको बीच यस ऐन वा प्रचलित कानूनको अधीनमा रही सम्झौता भएमा सोही बमोजिम,

(ख) खण्ड (क) बमोजिम सम्झौता हुन नसकेमा देहाय बमोजिमका मध्यस्थताद्वारा क्षतिपुर्ति रकम निर्धारण गरिनेछः-

(१) सम्बन्धित क्षेत्रको प्रदेश सभा सदस्य	- संयोजक
(२) सम्बन्धित स्थानीय तहको अध्यक्ष वा प्रमुख	- सदस्य
(३) प्रमुख जिल्ला अधिकारी	- सदस्य
(४) सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
(५) भौतिक पूर्वाधार विकास निर्देशनालय वा कार्यालयको बरिष्ठ इन्जिनियर	- सदस्य सचिव

८. सडकको दायौं बायाँ रुख लगाउने र त्यसको रेखदेख : (१) सम्बन्धित पूर्वाधार विकास कार्यालयले आवश्यकता अनुसार प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकको दायौं बायाँ रुख लगाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लगाइएका रुखहरूको रेखदेख र संरक्षण गर्ने कर्तव्य सम्बन्धित स्थानीय तहको हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम लगाइएको रुखको काँटछाँट गर्ने वा त्यस्तो रुखले आवागमनमा बाधा पुऱ्याएमा त्यसलाई हटाउने जिम्मेवारी सम्बन्धित पूर्वाधार विकास कार्यालयको हुनेछ ।

(४) उपदफा (१), (२), र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मन्त्रालय वा निर्देशनालयले सो उपदफाहरूमा उल्लिखित कार्यहरू दोहोरोपना नहुने गरी तोकिए बमोजिम अन्य कुनै व्यक्ति वा संस्थाद्वारा गराउन सक्नेछ ।

९. वजनको हद निर्धारण गर्न सक्ने : प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी प्रदेश सरकार अन्तर्गत रहेको कुनै प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकले वहन गर्न सक्ने वजनको हद तोकिएको प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकमा त्यसरी तोकिएको हदभन्दा बढी वजनको सवारी चलाउन नपाउने गरी निषेध गरिनेछ ।

१०. आसपासको जग्गाबाट माटो, ढुङ्गा वा बालुवा लिन सकिने : (१) प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकको निर्माण, मर्मत वा सम्भार वा प्रकोप व्यवस्थापनका कामको सम्बन्धमा कुनै आसपासको जग्गाबाट माटो, ढुङ्गा वा बालुवा लिन आवश्यक परेमा मन्त्रालय वा निर्देशनालयको आदेशानुसार आवश्यक परिमाणमा माटो, ढुङ्गा वा बालुवा लिन सकिनेछ । त्यस्तो जग्गा व्यक्ति विशेषको भए सो जग्गाबाट माटो, ढुङ्गा वा बालुवा लिँदा त्यसमा रहेको कुनै बाली रुख विरुवा वा कुनै संरचना वा वस्तुको

नोकसानी भएमा क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ । त्यस्तो जग्गाबाट माटो ढुङ्गा वा बालुवा लिँदा खाल्टो पर्न गएमा त्यस्तो खाल्टो सम्प्राप्त व्यहोर्नुपर्ने जति रकम क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै घरको निकट आसपासको जग्गाबाट माटो, ढुङ्गा वा बालुवा लिनु परेमा भने सम्बन्धित घरधनीको स्वीकृति प्राप्त नगरी त्यस्तो जग्गाबाट माटो, ढुङ्गा वा बालुवा लिन हुँदैन ।

११. लोकमार्गको आवागमनमा बाधा पुऱ्याउने संरचना वा मालवस्तु हटाउने संरचना भत्काउने अधिकार : (१) कसैले प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकमा कुनै माल वस्तु छोडेको, राखेको वा फालेको वा संरचना बनाएको कारणबाट त्यस्तो सडकको आवागमनलाई कुनै किसिमले बाधा पुऱ्याएको भए त्यस्तो मालवस्तु हटाउनको निमित्त मुनासिव माफिकको अवधि तोकौ सरोकारवाला व्यक्तिको नाउँमा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जारी भएको आदेशको अवधिभित्र नहटाएको वा धनी पत्ता नलागेको माल वस्तुलाई मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले सडकको छेउ लगाई राख्न वा स्थानीय प्रतिनिधि वा व्यक्तिहरूको रोहवरमा मुचुलका गरी आफ्ना कब्जामा राख्ने गरी अन्यत्र लैजान सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकमा बनाइएको संरचना वा छाडिएको, राखिएको वा फालिएको कुनै माल वस्तुले त्यस्तो सडकको सम्पूर्ण आवागमनलाई अवरोध पुऱ्याएमा त्यस्तो माल वस्तुलाई तुरुन्त सडकबाट हटाउने अधिकार मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयलाई हुनेछ ।

(४) उपदफा (१) मा उल्लिखित माल वस्तु बाहेक प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकको दायौं बायाँ रहेको कुनै घर वा पर्खालमा सडकपट्टि निस्कने गरी राखिएको, जडिएको वा बनाइएको कुनै माल वस्तु वा ढोका वा रुखको हाँगा वा लहरा वा तारले त्यस्तो सडकमा हुने आवागमनमा अवरोध हुन गएको छ भन्ने ठहराएमा त्यस्तो अवरोधलाई हटाउन वा अवरोध नहुने गरी मिलाई राख्न सरोकारवाला व्यक्तिको नाउँमा मुनासिव माफिकको म्याद तोकौ मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले आदेश जारी गर्न सक्नेछ र त्यस्तो आदेशमा सो संरचना वा मालवस्तु वा ढोकालाई राख्ने, बनाउने वा जड्ने ढाँचा र रुख वा लहरालाई काँट छाँट गरी कायम गर्नु पर्ने मापदण्ड समेत तोक्न सक्नेछ ।

तर, यो ऐन लागू हुनुअघि बनेको वा रहेको कुनै संरचना वा माल वस्तु वा ढोकालाई हटाउन पर्ने भएमा त्यस बापतको क्षतिपूर्ति दिई र केही फेरबदलसम्म गर्नु पर्ने भएमा त्यस बापत लाग्ने खर्च सम्बन्धित पूर्वाधार विकास कार्यालयले व्यहोर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम जारी भएको आदेशमा तोकिएको म्यादभित्र त्यस्तो आदेशमा लेखिएको काम कुरा गर्न नसक्ने भई म्याद बढाउन चाहने व्यक्तिले कारण समेत खोली मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयमा निवदेन दिन सक्नेछ र त्यस अवस्थामा मन्त्रालय,

निर्देशनालय वा कार्यालयले एक पटकसम्म आवश्यक अनुसार मनासिव माफिकको म्याद बढाईदिन सक्नेछ ।

(६) उपदफा (४) बमोजिम तोकिएको म्याद वा उपदफा (५) बमोजिम म्याद बढाइएकोमा त्यस्तो म्यादभित्र पनि आदेशमा लेखिएको काम कारबाही नगरेमा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले आफ्नो कर्मचारी वा अन्य कुनै व्यक्ति खटाई त्यस्तो आदेशमा उल्लिखित काम कारबाही गराउन सक्नेछ । त्यस्तोमा सम्बन्धित व्यक्तिले उपदफा (४) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांश बमोजिम क्षतिपूर्ति वा खर्च दावी गर्न पाउने छैन ।

१२. स्वीकृति नलिई लोकमार्ग वा सडक सीमामा कुनै किसिमको काम गर्न नहुने : (१) मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयको स्वीकृति प्राप्त नगरी कसैले प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकसँग जोडिने गरी प्रवेश मार्ग बनाउन, प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक सीमाभित्र खाडल वा कुलो खन्न वा भत्काउन, किला, लट्टा, तगारो आदि गाड्न वा हाल्न वा घर टहरो वा छाप्रो बनाउन वा प्रवेशद्वार निर्माण गर्न वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक सीमाभित्रको जग्गा आवादी गर्न वा कुनै किसिमको पसल थाप्न वा यस्तै अन्य कुनै कार्य गर्न पाइने छैन ।

(२) कसैले मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयको स्वीकृति प्राप्त नगरी उपदफा (१) मा उल्लिखित कुनै कार्य गरेमा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले त्यस्तो व्यक्ति वा संस्था उपर यस ऐनको अन्य दफा बमोजिम कुनै कारबाही गर्नुपर्ने भए सो समेत गरी स्वीकृति नलिई बनाएको प्रवेश मार्ग बन्द गर्न, खनेको खाडल वा कुलो पुर्न वा गाडेको वा उभ्याएको किला, लट्टा, तगारो आदि उखेल्न वा हटाउन वा बनाएका घर टहरो वा छाप्रो वा प्रवेशद्वार भत्काउन वा आवादी गरेको जग्गा बझ्याउन वा थाप्ने गरेको पसल हटाउन मनासिव माफिकको म्याद तोकिएको व्यक्ति वा संस्थाको नाउँमा आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

(३) सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाले उपदफा (२) बमोजिम जारी भएको आदेश पालन नगरेमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थाले बनाएको प्रवेश मार्ग बन्द गर्न वा खनेको खाडल वा कुलो पुर्न वा गाडेको वा उभ्याएको किला, लट्टा, तगारो आदि उखेल्न वा हटाउन वा बनाएको घर, टहरो वा छाप्रो वा प्रवेशद्वार भत्काउन वा आवादी गरेको जग्गा बझ्याउन सक्नेछ र सो बापत लागेको खर्चको रकम सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाबाट मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले असुल उपर गरी लिन सक्नेछ ।

(४) मन्त्रालय वा यातायात पूर्वाधार निर्देशनालयले उपदफा (१) बमोजिमका क्रियाकलाप भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक वर्ष अनुगमन निरीक्षण गरी उपदफा (३) बमोजिमको कार्य प्रत्येक आर्थिक वर्षभित्र गर्नु पर्नेछ ।

१३. धरौटी दाखिला गराउने वा दस्तुर लिने अधिकार : (१) कसैलाई कुनै कामको निमित्त प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकसीमा खन्नु वा भत्काउनु परेमा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयको स्वीकृति लिनु पर्नेछ र

त्यसरी स्वीकृतिको लागि माग गरेमा मन्त्रालय वा निर्देशनालयले आवश्यक जाँचबुझ गरी त्यसरी खनिने वा भत्काउने प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकसीमालाई मर्मत गरी पूर्वानुरूपमा कायम गर्न लाग्ने खर्चको रकम धरौटी लिई स्वीकृति प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकसीमा खन्ने स्वीकृति दिँदा त्यसरी प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकसीमा खन्दा अपनाउनु पर्ने तरीका वा जुन कामको लागि खनिएको हो सो समाप्त नभएसम्म पालन गर्नु पर्ने अन्य शर्तहरू मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले तोक्न सक्नेछ र त्यस्तो शर्तहरू पालन गर्नेछु भनी स्वीकृतिको माग गर्ने व्यक्ति वा संस्थाबाट कबुलियत गराउनु आवश्यक देखेमा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले सो समेत गराई लिन सक्नेछ ।

१४. मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले खर्च भराउन सक्ने : (१) दफा ११ को उपदफा (४) प्रतिबन्धात्मक व्यवस्था बाहेक र दफा १२ को उपदफा (१) बमोजिम प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकमा छोडेको वा राखेको माल पन्छाउँदा वा दफा ११ को उपदफा (६) बमोजिम कुनै काम कारवाही गर्दा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले गरेको खर्चको रकम सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थाबाट भराई लिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम भराई लिनु पर्ने रकम बुझाउन मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थाको नाउँमा पैँतीस दिनको म्याद तोकी म्याद जारी गर्नेछ र सो म्यादभित्र उक्त रकम पनि नबुझाएमा वा थप म्यादको लागि माग पनि नगरेमा तोकिए बमोजिम सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गर्ने तर्फ कारवाही चलाउनु पर्नेछ ।

(३) प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकको आवागमनमा बाधा पुऱ्याउने गरी छोडेको वा राखेको कुनै माल वस्तुलाई वा भत्काउनुपर्ने संरचना भत्काई मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले आफ्नो नियन्त्रणमा लिएको भए त्यस्तो माल वस्तु पन्छाउँदा वा अन्यत्र लैजाँदा सो मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले व्यहोर्नु परेको खर्च उपर नहुन्जेल त्यस्तो माललाई रोक्का गरी राख्न सक्नेछ र एक वर्षसम्म पनि त्यस्तो खर्च उपर हुन नआएमा वा त्यस्तो माल वस्तुको मालिक पत्ता नलागेमा सो माल वस्तु प्रदेश सरकारको हुनेछ ।

परिच्छेद-४
मर्मत सम्भार सेवा शुल्क

१५. मर्मत सम्भार सेवा शुल्क असुल उपर गर्न सक्ने : प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक मर्मत सम्भार सेवा शुल्क असुल उपर गर्न निर्माण भएको प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकमा सञ्चालन हुने यातायातका साधनमा तोकिएको मर्मत सेवा शुल्कको दर र शुल्क संकलन गर्ने कार्यविधि प्रदेश सरकार आर्थिक ऐनले तोके बमोजिम हुनेछ ।
१६. मर्मत सम्भार सेवा शुल्क बुझाउने अवधि र कार्यालय : यस ऐन बमोजिम बुझाउनु पर्ने मर्मत सम्भार सेवा शुल्क तोकिए बमोजिम तोकिएको कार्यालय र अवधिमा बुझाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-५
विविध

१७. क्षतिपूर्ति निर्धारण गर्ने अधिकारी र त्यस उपरको उजुरी : (१) दफा ११ को उपदफा (४) को प्रतिबन्धात्मक ब्यवस्था बमोजिम दिइने क्षतिपूर्तिको रकम मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले सम्बन्धित स्थानीय तहको वडा अध्यक्षको उपस्थितिमा निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निर्धारण भएको क्षतिपूर्तिमा चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो क्षतिपूर्ति पाउने सूचना प्राप्त गरेको पैंतीस दिनभित्र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय समक्ष उजुर गर्न सक्नेछ ।
१८. उजुर परेको कारणले जग्गा अस्थाई रूपमा अधिग्रहण गर्न बाधा नपर्ने : दफा १७ को उपदफा (२) बमोजिम क्षतिपूर्तिको सम्बन्धमा उजुरी परेको कारणले मात्र यस ऐन बमोजिम कुनै कामको लागि अस्थाई रूपमा जग्गा अधिग्रहण गर्नमा बाधा पर्ने छैन ।
१९. सरकारी निकायले सडक खन्नु परेमा स्वीकृति लिनु पर्ने : जुनसुकै व्यक्ति वा सरकारी कार्यालय वा संस्था वा निकायले कुनै कामको लागि प्रदेश अधिकार अन्तर्गतको प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकसीमा खन्नु पर्दा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ र त्यसरी प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकसीमा खन्ने सम्बन्धमा मन्त्रालय, निर्देशनालय वा कार्यालयले कुनै तरिका वा शर्त तोकेको भए सो समेत पालन गर्नु पर्नेछ ।
२०. दण्ड सजाय : (१) दफा ६ बमोजिम अस्थायी रूपमा जग्गा अधिग्रहण गर्दा वा दफा ११ बमोजिमको कार्य गर्दा वा यस ऐन बमोजिमको कुनै सूचना टाँस गर्दा बाधा विरोध वा हुलहुज्जत गरेमा पाँच हजारदेखि पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

(२) कसैले दफा ८ बमोजिम लगाएको रुख उखेलेमा वा काटेमा वा दफा ९ विपरीत बढी वजनको सवारी चलाएमा वा दफा १० बमोजिम माटो, ढुङ्गा, बालुवा लिँदा बाधा विरोध गरेमा वा दफा ११ को बर्खिलाप कुनै काम गरेमा दश हजारदेखि पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

(३) कसैले दफा १२ को उपदफा (१) को बर्खिलाप हुने गरी कुनै काम गरेमा वा सोही दफाको उपदफा (३) बमोजिम मन्त्रालय, निर्देशनालय वा पूर्वाधार विकास कार्यालयले कुनै काम कारबाही गर्दा कसैले बाधा विरोध गरेमा दश हजारदेखि पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

२१. मुद्दाको तहकिकात र दायरी : यस ऐन बमोजिम सजाय हुने कसूर सम्बन्धमा मुद्दाको अनुसन्धान, तहकिकात तथा मुद्दा दायरी सम्बन्धी कार्य प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

२२. कारबाही गर्ने अधिकार र त्यस उपरको पुनरावेदन : (१) दफा ६ को प्रयोजनको लागि जग्गा अधिग्रहण गर्दा बाधा विरोध गरेको, दफा ८ बमोजिम लगाएको रुख काटेको वा उखेलेको, दफा १० बमोजिम माटो, ढुङ्गा वा बालुवा लिँदा बाधा विरोध गरेको, दफा ११ बमोजिम व्यवस्थाको बर्खिलाप गरी सार्वजनिक सडकको आवागमनमा बाधा पुऱ्याउने गरी कुनै माल वस्तु राखेको, फालेको, जडेको, बनाएको, झुण्डाएको र दफा १२ को बर्खिलाप प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक सीमाभित्र कुनै काम गरेको कसूरको सम्बन्धमा कारबाही गरी सजाय दिने अधिकार मन्त्रालय, निर्देशनालय वा प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको अधिकारीलाई हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कारबाही गर्दा मन्त्रालय वा निर्देशनालय वा तोकेको अधिकारीले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकार प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम मन्त्रालय वा निर्देशनालय वा तोकेको अधिकारीले सजाय गर्न गरेको आदेशबाट मर्का पर्ने व्यक्तिले पैँतीस दिनभित्र उच्च अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

२३. सहयोग गर्नुपर्ने : यस ऐन बमोजिमको कार्य गर्दा मन्त्रालय वा निर्देशनालय वा पूर्वाधार विकास कार्यालयले सहयोग माग गरेमा आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय र सम्बन्धित निकायले आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

२४. सडक र सडक सीमाभित्र फोहरमैला गर्न नहुने : (१) कुनै पनि व्यक्ति संस्था वा निकायले प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडक सीमाभित्र ठोस, तरल वा ग्याँस वा अन्य कुनै किसिमको फोहरमैला गर्न पाइने छैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको फोहरमैला गर्ने व्यक्ति, संस्था वा निकाय प्रचलित कानून बमोजिम सजायको भागिदार हुनेछ ।

२५. समन्वय गर्नुपर्ने : प्रदेश सरकारले प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यका सडकको डिजाइन वा निर्माण गर्दा खानेपानी, ढल निकास, विद्युत, टेलिफोन, सिँचाइ, कुलो आदिका सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्नु पर्नेछ ।
२६. अधिकार प्रत्यायोजन : यस ऐन बमोजिम मन्त्रालय वा निर्देशनालयलाई प्राप्त अधिकारमध्ये सबै वा कुनै अधिकार प्रदेश सरकारले कुनै अधिकारी वा कार्यालयलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
२७. नियम बनाउने अधिकार : (१) यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारले नियमावली बनाउन सक्नेछ ।
 (२) उपदफा (१) ले दिएको अधिकारको सर्वसामान्यतामा कुनै प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी सो नियमवलीमा देहायका कुराको व्यवस्था गरिनेछ :-
- (क) बालीनाली, रुखपात तथा अन्य चीज वस्तुको नोक्सानी बापत क्षतिपूर्ति निर्धारण गर्ने आधार,
 - (ख) प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकपट्टि खुल्ने वा निस्कने गरी कुनै कुराको निर्माण गर्दा वा राख्दा पालन गर्नु पर्ने शर्तहरू,
 - (ग) प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकको दाँया बायाँ कुनै ढोका वा बाटो बनाउँदा पालन गर्नु पर्ने शर्त,
 - (घ) सडक सीमा वा त्यसरी किनारामा बनाइने वा खडा गरिने कुनै किसिमका घर, पर्खाल, ढल, बाटो, खम्बा, लट्टा, प्रवेशद्वार आदि बनाउँदा वा खडा गर्दा पालन गर्नु पर्ने कुराहरू,
 - (ङ) प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडक वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकसीमाको माथि वा किनारामा राखिने तार वा अन्य यस्तै चीज वस्तुको उचाइ र राख्ने तरिका तोक्ने,
 - (च) प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकमा वा प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकसीमाबाट जाने गरी कुनै ढल बनाउँदा वा पाइप वा तार विछ्याउँदा वा विजुली वा टेलिफोनको खम्बा सहित लाइन जडान गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि,
 - (छ) आवागमनमा बाधा हुने किसिमले प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकमा कुनै कार्य गर्ने व्यक्तिको कर्तव्य र निजले गर्नु पर्ने अन्य शर्त,
 - (ज) प्रदेश लोकमार्ग वा प्रदेश सहायक मार्ग वा विशेष उद्देश्यको सडकको दायाँ बायाँ र सडक सीमा भित्रको क्षेत्रमा रुख विरुवा लगाउने मापदण्ड एवं कार्यविधि ।